

DOĞU AKDENİZ'DE KAOSUN AKTÖRLERİ: 2019'DA İSRAİL VE MISIR

Kadriye Sınmaz

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Sınmaz, Kadriye. "Doğu Akdeniz'de Kaosun Aktörleri: 2019'da İsrail ve Mısır", İNSAMER, 02.01.2020.

 Analiz

2018 yılının son aylarında hem ülke içinde hem de bölgedeki diğer ülkelerle yaşadığı gelişmeler işgal devleti İsrail için 2019 yılının hareketli geçeceğinin habercisi niteliğindedir. Kasım 2018'de dönemin Savunma Bakanı Avigdor Liberman'ın İsrail ve Filistin arasında gerçekleştirilen ateşkese tepki göstererek istifa etmesi, hâlen devam eden seçim sürecini başlatmış oldu. 9 Nisan ve 17 Eylül 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen iki seçim sonucunda hükümetin kurulamaması, İsrail siyasetini âdeta bir kısır döngüye sürükledi. İç siyasetteki parçalı yapı sebebiyle hiçbir partinin tek başına iktidara gelemediği İsrail'de, hükümet ancak koalisyonla kurulabiliyor. Fakat son dönemde partiler arasındaki ideolojik ayrışmanın keskinleşmesi, ortak bir siyasi düzlemde buluşmayı pek mümkün kılmıyor. Bilhassa Liberman'ın ultra-ortodoks Yahudilerin askere alınması yönündeki ısrarı, koalisyon kurulması önündeki en önemli engellerden birini teşkil ediyor.

2 Mart 2020'deki üçüncü seçime hazırlanan İsrail'de Başsavcı Avichai Mandelblit'in Netanyahu hakkında rüşvet ve yolsuzluk gerekçesiyle yürüttüğü üç soruşturmayla ilgili dava açılmasına karar vermesi ise yaşanan seçim krizini daha da kritik bir noktaya taşıdı. Mart ayında yapılacak seçimler, İsrail siyasi sistemi açısından olduğu kadar Netanyahu'nun kariyeri açısından da büyük önem arz ediyor.

Öte yandan bir yılda üçüncü kez seçime gidecek olan İsrail, tarihinin en büyük siyasi krizlerinden birini yaşamasına rağmen Filistin'e yönelik şiddetini ve hak ihlallerini hız kesmeden sürdürüyor. 30 Mart 2018'den bu yana her cuma günü gerçekleştirilen "Geri Dönüş Yürüyüşü" gösterileri başta olmak üzere, birçok barışçıl eylemde Filistinlilere yönelik orantısız güç kullanan İsrail, 2019 yılında en az 135 Filistinliyi katletti, 15.411 Filistinliyi yaraladı.¹ Geçtiğimiz günlerde Filistinli yetkililer tarafından yapılan bir açıklamada, Geri Dönüş

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Yürüyüşü gösterilerine 30 Mart 2020'ye kadar ara verildiği, bu tarihten sonra da gösterilerin aylık olarak gerçekleştirilmesi kararı alındığı bildirildi.²

İşgal devleti İsrail, 2019 yılında da Filistinlilere yönelik keyfi tutuklamalara devam etti, tutuklular hapishanelerde ve gözaltı merkezlerinde çeşitlik işkencelere maruz kaldı. Şiddetli dayak, uyutmama, stres pozisyonları, su ve yiyecekten mahrum bırakma, aile üyelerine yönelik tehditler, hapishane koşullarıyla korkutma gibi³ şiddetin her türünün bulunduğu İsrail hapishanelerinde hâlihazırda tutulan Filistinli sayısı 5.000.⁴ Siyonist İsrail rejiminin diğer bir yıldırma politikası ise hukuki olmayan gerekçelerle Filistinlilerin evlerini yıkmak. 2019 yılında Filistinlilere ait en az 621 bina yıkıldı, bu yıkımlarla birlikte 914 kişi yerinden edildi.⁵

2006 yılından bu yana süren Gazze ablukası, bölgedeki 1,9 milyon Filistinlinin yaşam şartlarını kritik bir boyuta taşımış durumda. İşsizlik oranının %51, yoksulluk oranının %53 seviyesine ulaştığı Gazze'de halkın en az %90'ı temiz içme suyuna erişemiyor.⁶ Günlük kullanılan elektrik miktarının sadece dokuz saat olduğu Gazze'de ablukanın yol açtığı mevcut insani kriz, devam eden İsrail saldırıları sebebiyle çok daha ağır boyutlarda yaşanıyor.

İsrail'in hukuksuz eylemlerine yönelik geçmişten bu yana etkili bir politika geliştiremeyen uluslararası sistem, Donald Trump'ın ABD Başkanı seçilmesinden sonra, Amerikan yönetiminin İsrail'e açık desteğine karşı da sessizliğini sürdürüyor. Netanyahu ülkede yaşanan siyasi krize rağmen Trump ve Siyonizm yanlısı ekibinin desteğiyle 2019 yılında birçok "kazanım" elde etti. Golan Tepeleri'nde İsrail'in egemenliğinin tanınması, yasa dışı Yahudi yerleşim birimlerinin hızla artması, ABD'nin bu yerleşimleri legalleştirme girişimleri⁷ ve Yüzyılın Anlaşması bunlardan en önemlileri.

İsrail'in 2019 yılındaki en büyük "kazanım"larından biri Trump yönetiminin mimarı olduğu Arap ülkeleriyle yakınlaşma

süreci oldu. 2018 yılının son günlerinde İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Umman'a gerçekleştirdiği resmî ziyaretle başlayan süreçte, 2019 yılında hızlı bir ilerleme kaydedildi. Tarihte birçok defa kanlı savaşlarla karşı karşıya gelen İsrail ve Arap ülkeleri, İran ortak düşmanlığında birleşerek yeni ve daha az maliyetli bir ilişki kurma eğilimi içine girmiş görünüyor. Yemen, Irak, Lübnan, Suriye ve Bahreyn'de İran'ın nüfuzu veya müdahalesiyle karşılaşan ve bunu bir beka sorunu olarak gören başta Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere pek çok Arap ülkesinin İran karşıtlığında İsrail'i "iyi huylu bir komşu"⁸ olarak görmeye başladığı anlaşılıyor. Bu algının oluşmasında İran düşmanlığıyla birlikte Ortadoğu'da inşa edilen yeni bir anlayışın da etkisi var. Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ın hem kendi içlerinde gerçekleştirdikleri reformlar hem de "dinler arası diyalog" kapsamında attıkları adımlar, seküler bir siyaset anlayışının ağırlık kazanmasına yol açmakta. Öte yandan Arap Baharı sonrası elde edilen kazanımların başarısızlıkla sonuçlanması, kurulan darbe rejimlerinin ve yaşanan iç savaşların toplumları büyük bir kaosa sürüklemesi, İslami gruplara güvenin azalmasına da sebep olmuş durumda.

Ortadoğu'daki değişen siyasi aktörlerin öncülük ettiği değişim ve yeni konjonktürün, İsrail'le savaşlarla dolu tarihe rağmen ilişkilerde normalleşme adımlarını getirdiği görülmektedir. Bu süreçten en fazla etkilenen taraf ise hiç şüphesiz Filistinlilerdir. Zira Filistin meselesini başlangıcından itibaren domino eden Arap ülkeleri bu uğurda birçok kez savaşmıştır. Altı Gün Savaşı'nın (1967) ardından Filistinli gruplar yetkiyi büyük oranda kendi ellerine alsalar da Filistin meselesi Ortadoğu'da siyasetin belirleyici etmenlerinden biri olagelmiştir; dolayısıyla Arap ülkelerinin İsrail'le diplomatik ilişkilerini geliştirmesi Filistinlileri yalnızlaştıracaktır.

Jeopolitik konumu, tarihsel ve kültürel üstünlüğü itibarıyla Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinden olan Mısır'ın dış politikasında 2019 yılında İsrail-Filistin meselesi önemli

gündem maddelerinden biri olmuştur. İsrail'in gerçekleştirdiği saldırılarla gerilen ortam, birçok kez Mısır'ın arabuluculuğu ile yatıştırılmıştır.

Altıncı yılını dolduran darbeci Sisi yönetimi, ilk yıllarından itibaren gördüğü uluslararası desteği ve söz konusu güçlerle iş birliğini sürdürmektedir. Öyle ki, darbeci yönetimin dokuz genci idam etmesinden sadece günler sonra, Avrupalı ve Arap liderler Mısır'ın Şarm el-Şeyh bölgesinde düzenlenen toplantıya katılarak Sisi ile samimi pozlar vermekte bir sakınca görmemiştir.

Diğer taraftan Mısır'daki darbe yönetimi, Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetine de eklenmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Ocak 2019'da Mısır, İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İtalya, Ürdün ve Filistin arasında "Doğu Akdeniz Gaz Forumu" kurulmuştur. Mısır, Türkiye'nin bölgedeki hakları göz ardı edilerek Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının doğrudan Avrupa'ya taşınması üzerine geliştirilen planlara desteğinin yanı sıra, İsrail'le 15 milyar dolarlık gaz ihracatı anlaşması da imzalamıştır.

Darbeci Sisi yönetimi açısından 2019 yılı ülke içinde baskının daha da arttırıldığı ve Mısır halkının patlama noktasına geldiği bir dönem olmuştur. Bilhassa ekonomik yetersizlikler ve insan hakkı ihlalleri toplumda ciddi tepkilere yol açmıştır. 2016 yılında IMF ile yapılan kredi anlaşması sonrasında hükümetin kemer sıkma politikası uygulaması, buna karşın kaynakların verimli kullanılmaması, fiyatların yükselmesine yol açmış; işsizlik oranının hızla artması, Mısır halkını daha da yoksullaştırmıştır. Öte yandan Mısır hapishanelerinde farklı siyasi gruplara mensup 60.000 tutuklu vardır. Tutuklular ulusal ve uluslararası yargılama esaslarına aykırı bir mahkeme sürecine tabi tutulmakta, yetersizliği ölümcül boyutlara ulaşan hapishane koşullarıyla mücadele etmekte ve işkencenin her türüne maruz kalmaktadır. 2017 yılında en yüksek oranda idam cezası verilen ülke olan Mısır'da

neredeyse her gün yeni bir idam cezası kararı alınmış ve bu kararların büyük çoğunluğu infaz edilmiştir.⁹ Ülkedeki sosyal ve ekonomik problemlerin altı yıllık darbe yönetimi sürecinde daha da artması, sorunların çözümü için etkili politikalar geliştirilmemesi, toplum psikolojisini derinden etkilemektedir. Öyle ki bu durumun halkta büyük bir umutsuzluğa yol açtığı ve ülkede intihar oranlarının hızla arttığı kaydedilmektedir. Haklar ve Özgürlükler İçin Mısır Koordinasyonu'na göre son sekiz ayda Mısır'da 25-30 yaş arası 150'den fazla kişi intihar etmiştir. Ülkede %50'yi geçen yoksulluk oranı sebebiyle Mısırlıların %25'inin intihara eğilim gösterdiği belirtilmektedir.¹⁰

Eylül 2019'da Mısırlı iş adamı Muhammed Ali'nin sosyal medya üzerinden devletin üst kademelerindeki yolsuzluklarla ilgili ortaya attığı iddialar, halkta var olan tepkinin sokaklara taşmasına sebep olmuştur. Ordu ile ortak projeler gerçekleştiren bir isim olan Muhammed Ali'nin bu iddiaları, halk nezdinde karşılık bulmaktadır. Mısırlıların uzun zamandır ilk defa sokaklara çıkarak Sisi yönetiminin politikalarına tepkilerini göstermesi açısından bu protestolar oldukça önemlidir. Sisi, birçok eylemciyi tutuklatıp tepkileri bertaraf etmeye çalışsa da Mısır halkının sorunlarına kalıcı çözümler getirmediği için ülkede yeni protesto dalgalarının yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

2020 yılında, İsrail ve Arap ülkeleri arasındaki diyalogun ilerlemesi ve daha görünür hâle gelmesi muhtemeldir. Özellikle İsrail'de hükümet kurulup siyasi istikrar sağlanabilirse Trump, "Yüzyılın Anlaşması" planını açıklayabilir. Anlaşma açıklansın veya açıklanmasın Trump yönetiminin İsrail'in Filistin topraklarındaki hukuksuzluklarını legalleştirmeye yönelik adımlar atacağına kuşku yoktur. Mısır'da ise darbeci Sisi yönetiminin topluma yönelik baskısını arttıracığı tahmin edilmektedir; fakat ne olursa olsun toplumun yükselen tepkisi, ülkede yeni bir protesto dalgasına yol açabilir.

Sonnotlar

- ¹ “Palestinian Fatalities”, OCHA, <https://www.ochaopt.org/data/casualties>
- ² “Gazze’deki Büyük Dönüş Yürüyüşü gösterilerine 3 ay ara veriliyor”, Anadolu Ajansı, 26.12.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazzedeki-buyuk-donus-yuruyusu-gosterilerine-3-ay-ara-veriliyor/1684710>
- ³ “On International Human Rights Day, Palestinian People’s Suffering Continues”, Addameer, 10.12.2019, <http://www.addameer.org/news/international-human-rights-day-palestinian-peoples-suffering-continues>
- ⁴ <http://www.addameer.org/statistics>
- ⁵ <https://www.ochaopt.org/data/demolition>
- ⁶ “On the occasion of the International Population Day”, Palestinian Central Bureau of Statistics, 07.11.2019, <http://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=3503>
- ⁷ “Pompeo: ABD’ye göre Batı Şeria’daki yerleşimler artık hukuka aykırı değil”, AA, 18.11.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/pompeo-abdye-gore-bati-seriadaki-yerlesimler-artik-hukuka-aykiri-degil/1649149>
- ⁸ Ed Husain, “Islam’s reformation: an Arab-Israeli alliance is taking shape in the Middle East”, The Spectator, 21.12.2019, <https://www.spectator.co.uk/2019/12/islams-reformation-an-arab-israeli-alliance-is-taking-shape-in-the-middle-east/>
- ⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Kadriye Sınmaz, Mısır Raporu: Devrim ve Darbe Sarmalında Bir Toplum, Araştırma 102, İNSAMER, Mayıs 2019.
- ¹⁰ “Sisi tops trending Twitter list for causes of suicide in Egypt”, Middle East Monitor, 09.12.2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20191209-sisi-tops-trending-twitter-list-for-causes-of-suicide-in-egypt/>